

Uvod

Nekaj let smo se pogovarjali o tem, kako bi sestavili knjigo, ki bi istočasno poskušala vzpostaviti skupno tirnico naših premislekov in produktivno prikazati naše različne intelektualne zavezanosti. Proces smo začeli tako, da smo napisali tri vprašalnike, ki se nahajajo na začetku knjige. Rezultat, ki ga imate pred sabo, torej predstavlja dovršitev več pogovorov, več zapisanih recenzij ter izmenjav in – v primeru Slavoja Žižka in Ernesta Laclauja – sodelovanja, ki sega v 1985, torej leto, ko sta Chantal Mouffe in Ernesto Laclau objavila *Hegemonijo in socialistično strategijo*. Njuna knjiga je dejansko ozadje našega dialoga, ne le zato, ker je utrdila nek nov pristop k pojmu hegemonije Antonija Gramscija, temveč tudi zato, ker predstavljala obrat k poststrukturalistični teoriji znotraj marksizma, obrat, ki ima problem jezika za bistvenega pri formulaciji antitotalitarnega, radikalno demokratičnega projekta.

V tisti knjigi najdemo argumente, ki jih pričujoče delo premisli z drugega teoretskega vidika; poleg tega se v sledeči izmenjavi pojavijo nekateri argumenti proti knjigi. Eden od argumentov iz *Hegemonije* je privzel naslednjo obliko: nova družbena gibanja se pogosto opirajo na identitetne zahteve, vendar sama »identiteta« ni nikoli povsem konstituirana; še več, ker identifikacije ni mogoče reducirati na identiteto, je pomembno, da upoštevamo nesoizmerljivost ali zev med njima. Iz tega ne sledi, da neuspeh identitete, da bi dosegla popolno določenost, spodkoplje zadevna družbena gibanja; nasprotno, ta nepopolnost je bistvena za sam projekt hegemonije. Kajti nobeno družbeno gibanje ne more uživati statusa odprte, demokratične politične artikulacije, ne da bi predpostavilo in uporabilo tiste negativnosti, ki je v osrčju identitete.

Teoretična kategorija, ki je poskušala razumeti ta neuspeh, negativnost, zev ali nepopolnost, je bila kategorija »antagonizma«, kot je bila zastavljena v tej predhodni knjigi. Kasneje je Laclau, ki se še vedno umešča v Gramscijevo tradicijo, razvil teorijo »dislokacije«, svoja orodja pa prevzel iz intelektualnega spektra od Derridaja in Lacana do Wittgensteina. Žižek pri tem vprašanju izrazito uporablja lacanovsko teorijo, še posebej se opira na pojem »Realnega«; uporablja tudi Hegla in ponudi par razlogov za opustitev Derridajevega pojmovnega okvira. Za Judith Butler je mogoče reči, da se opira na nekega drugega Hegla, poudarja možnosti negacije v njegovem delu, in ga skupaj s Foucaultom in nekaterimi vidiki Derridaja uporabi za premislek tega, kar ostaja neuresničljivo v diskurzivni konstituciji subjekta.

Med nami so pomembne razlike glede vprašanja »subjekta«, kar se kaže v tem, da vsak od nas poskuša pojasniti to, kar tvori ali pogojuje neuspeh vsakršne zahteve, naj dana identiteta doseže končno ali polno določenost. Vsekakor pa drži, da vsak od nas vrednoti ta »neuspeh« kot pogoj samega demokratičnega tekmovanja. Razlikujemo se glede razumevanja subjekta – ali je temeljen, torej kartezijanski; ali ga strukturira spolna razlika in s katerimi sredstvi je zagotovljena definicija te spolne razlike. Prav tako se ne strinjamo, ali naj razumemo neuspeh identitete kot strukturno oziroma nujno značilnost vsakršne konstitucije identitete in kako naj pojasnimo to strukturo in nujnost. Butler zastopa stališče zgodovinske spremenljivosti konstitucije subjekta (foucaultovsko strujo), Žižek pa osnuje svoje trditve o utemeljujoči negativnosti identitete tako, da se opre na dela Lacana in Laclauja; njegov pristop sicer ni strogo lacanovski, a ima več skupnih stekališč z lacanovskim Realnim.

Eden od argumentov, naslovljenih proti *Hegemoniji in socialistični strategiji* – in proti strukturalističnim ter poststrukturalističnim posegom v politično teorijo – se glasi, da delu ne uspe razložiti pojma univerzalnosti ali da okrni njegovo moč, saj naj bi omajalo njegov utemeljujoči status. Toda vsi trije trdimo, da univerzalnost ni neka statična predpostavka, niti apriorna danost in da jo prej moramo razumeti kot nek proces ali pogoj, ki ga ni mogoče reducirati na kakšnega od njegovih določenih

načinov pojavnosti. Sicer se včasih razhajamo glede tega, kam je treba postaviti poudarek, vendar vsi ponudimo razlago univerzalnosti, ki privzema, da je negativen pogoj sleherne politične artikulacije »univerzalen« (Žižek), da proces tekmovanja določa oblike univerzalnosti, ki so privedene do produktivnega in naposled nerešljivega medsebojnega konflikta (Laclau), ali da obstaja nek proces prevoda, ki to, kar je zavrnjeno znotraj univerzalnega, ponovno pripusti v pojem in ta pojem tudi predela (Butler).

Med razpravo vsak od nas preučuje različne ideološke rabe univerzalnosti in svari pred substancialnimi ter proceduralnimi pristopi k vprašanju. Tako se (notranje razmejeni eden od drugega) razmejimo od Habermasovega poskusa, da bi odkril ali priklical neko prestabilirano univerzalnost kot predpostavko govornega dejanja, neko univerzalnost, ki naj bi pripadala k racionalnim značilnostim »človeka«, neko substantivno pojmovanje univerzalnosti, ki v njej vidi umljivo in predvidljivo določilo, in proceduralno obliko, ki domneva, da politično polje tvorijo racionalni agensi.

Pomembno v pričujočih esejih je strateško vprašanje hegemonije: vprašanje, kako se konstituira politično polje, kakšne možnosti nastanejo iz pristopa k političnemu polju, ki preiskuje pogoje njegovega nastanka in artikulacije. Pomenljivo je, da Laclau zazna nek premik marksistične teorije od postulata »univerzalnega razreda«, ki naj bi naposled odstranil vso politično posredovanje in razmerja reprezentacije, k »hegemonski« univerzalnosti, po kateri je politično konstitutivno za družbeno vez. Poststrukturalizem tega pristopa je tako usklajen s kritiko totalitarizma in še zlasti s kritiko klišēja »vedočega« avantgardnega subjekta, ki naj bi bil enak vsem družbenim razmerjem, ki jih artikulira in mobilizira. Medtem ko Laclau povezuje Hegla z metafiziko zapore, ga Žižek razume kot teoretika refleksivnosti, soočene z Realnim, Butler pa ga uporabi za preiskavo nujnih mej formalizma pri vsaki razlagi družbenosti. Laclau osvetli protitotalitarizem logiškega in lingvističnega pristopa k problemu reprezentacije, ki vztraja pri ireduktibilnosti razlike. Žižek pa nas spomni, da globalnega kapitala ni mogoče izključiti iz »postmoderne« analize jezika in kulture, ter nadaljuje z razgrinjanjem obscene hrbtnosti

plati oblasti. Butler se sprašuje, kako nova družbena gibanja predelajo problem hegemonije, še zlasti v luči izziva, ki ga je nedavna spolna politika zastavila teoriji spolne razlike, in predlaga protiimperialistično pojmovanje prevajanja.

Vsi trije smo zavezani radikalnim oblikam demokracije, ki hočejo razumeti procese reprezentacije, s katerimi poteka politična artikulacija, problem identifikacije – ter njene nujne neuspehe –, preko katere se zgodi politična mobilizacija, in vprašanje prihodnosti, kot nastaja iz teoretičnih okvirov, ki vztrajajo pri produktivni moči negativnega. Čeprav ne ponujamo refleksivnega premisleka o položaju intelektualca na levisi, bo morda to besedilo delovalo kot nekakšna umestitev, takšna, ki znova zastavi (in znova usvoji) filozofijo kot kritičen način preiskave, ki spada – antagonistično – v sfero politike.

V naših razpravah obširno citiramo iz prispevkov drug drugega. Te navzkrižne reference označujemo z začetnicami pisca in nato s številko strani.

To knjigo smo večji del napisali pomladi in poleti leta 1999, koordinirala pa sta jo Jane Hindle in Sebastian Budgen, urednika pri založbi Verso. Zahvaljujemo se jima, da sta nas spodbujala k delu. Judith Butler se zahvaljuje tudi Stuartu Murrayju za njegovo nepogrešljivo pomoč pri rokopisu.

J. B., E. L., S. Ž., september 1999

Vprašanja

To so vprašanja, ki so jih pisci želeli postaviti eden drugemu; so osnova dialogov v knjigi.

Vprašanja Judith Butler

1. Rada bi natančneje vedela, ali je lacanovski pogled na konstitucijo subjekta združljiv s pojmom hegemonije. Razumem, da naj bi pojem nedokončanega subjekta ali prečrtanega subjekta zagotavljal določeno nedokončanost interpelacije, ampak ali ne doseže tega tako, da vstavi prečko kot pogoj in strukturo vse konstitucije subjekta? Je nedokončanost formacije subjekta, ki jo zahteva hegemonija, takšna, da je »subjekt v procesu« nedokončan prav zato, ker je konstituiran s pomočjo izključitev, ki so izrazito politične, ne pa strukturno statične? Z drugimi besedami, ali ni nedokončanost formacije subjekta povezana z demokratičnim procesom tekmovanja za označevalce? Ali lahko nezgodovinsko sklicevanje na lacanovsko prečko uskladimo s strateškim vprašanjem, ki ga postavlja hegemonija, ali pa morda velja kot kvazitranscendentalna omejitev vse možne formacije subjekta in je torej indiferentna do politike?

2. Kaj je sprejemljiva teorija delovanja za sodobno politično življenje? Ali Derridajev pojem »odločitve« zadošča za razlago tistih vrst pogajanj, ki jih zahteva politično delovanje? Je »odločitev« etična oziroma eksistencialna kategorija; in če je, kako naj jo povežemo s sfero političnega?